

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

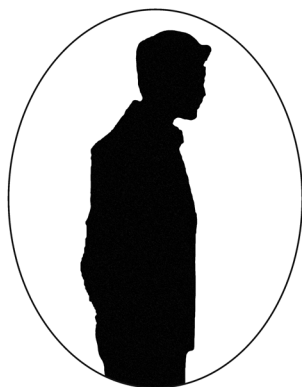
БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Маргарет
МІТЧЕЛЛ

■

ЗВІЯНІ ВІТРОМ

КНИГА 2

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2022

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

РОЗДІЛ XXXI

Холодного січневого надвечір'я 1866 року Скарлет сиділа в кабінетику за писанням листа тітоньці Туп, в якому вдесьте докладно пояснювала, чому ні вона, ні Мелані, ні Ешлі не можуть приїхати до Атланти й оселитися з нею. Писала вона шарпливо, бо знала, що тітонька Туп, ледве прочитавши перші рядки, відразу візьметься відписувати, знов і знов повторюючи своє скімлення: «Але ж я боюся жити сама!»

Пальці у Скарлет задубіли, і вона, відклавши вбік перо, потерла їх, а ступні щільніше закутала у шматину старої ковдри. Оскільки підметки в її пантофлях стопталися, вона підстелила туди устілки з килима. Ці устілки тільки й того, що оберігали ноги від доторку до підлоги, а гріли не дуже. Цього ранку Вілл повів коня до Джонсборо підкувати. Тож Скарлет і подумала понуро: добрі-бо часи настали, коли про ноги коней дбають, а люди, мов дворові пси, мусять ходити босоніж.

Вона знов узялася за гусяче перо з наміром дописати листа, однак відклала його, почувши Віллову ходу на тильному ганку. Він простукотів своєю дерев'янкою в холі, потім зупинився перед дверима кабінетика. Скарлет почекала хвилику, чи він не ввійде, але що ніякого руху з коридору не чулось, сама гукнула його. Вілл увійшов — вуха йому почервоніли з холоду, руда чуприна розкошлатилася — і став, дивлячись на неї згори вниз та ледь осміхаючись.

— Міс Скарлет, — запитав він, — а скільки у вас готівки на руках?

— Ти хіба свататись надумав, що допитуєш? — відказала вона трохи роздратовано.

— Ні, мем. Просто мені цікаво.

Вона непорозуміло подивилась на нього. На вигляд Вілл наче не заклопотаний, але на заклопотаного він і ніколи не скидався. А проте Скарлет відчула — щось тут негаразд.

— У мене десять доларів золотом, — сказала вона. — Рештки грошей того янкі.

— Що ж, мем, — цього не вистачить.

— Не вистачить на що?

— На податок, — пояснив він і, ступивши ближче до каміня, нахилився й почав гріти біля вогню розчервонілі на холоднечі руки.

— На податок? — перепитала вона. — Ти що, Вілле! Податок ми вже сплатили.

— Воно то так, мем. Але там кажуть, що цього замало. Я дізнався про це сьогодні у Джонсборо.

— Щось я нічого не второпаю, Вілле. Що ти маєш на увазі?

— Міс Скарлет, мені прикро турбувати вас цим, коли у вас і так повна голова клопоту, проте я мушу. Кажуть, ніби ви повинні сплатити куди більший податок. На Тару наклали дуже високу суму податку — незмір більшу, ніж на будь-який інший маєток в окрузі, їй-бо.

— Але ж вони не можуть накладати на нас нового податку, коли ми своє вже сплатили!

— Міс Скарлет, ви не часто буваєте у Джонсборо. Воно й слава Богові, бо там нині не місце для дам. Але якби ви бували в місті частіше, то знали б, що там тепер безоглядно заправляє всім зграя пристібаїв, республіканців та саквояжників. Вони здатні до білої гарячки довести. І чорнюки у місті такі, що не дають білим вулицею пройти і...

— Але яке це має відношення до податку?

— Зараз я скажу, міс Скарлет. Чогось ці мерзотники надумали підвищити податок з Тари, наче ми збираємо на плантації тисячу пак бавовни. Прочувши про це, я вирішив розвідати по шинках, що люди кажуть, ото ж з'ясувалося, немов хтось має намір придбати Тару надурняк з шерифського аукциону, коли ви не зможете сплатити податку. Усі ж чудово розуміють, що у вас нема такої змоги. Хто саме хоче загребти Тару, я поки що не знаю. Ще не встиг пронюхати. Але, здається, оцей легкодух Гілтон, що

побрався з міс Кетлін, знає, бо він надто вже нахабно шкірився, коли я пробував розпитати в нього.

Вілл сів на канапу й потер рукою кульшу. На холодну погоду вона у нього нила, та й дерев'янка на нозі була неоковирна й абияк припасована. Скарлет у нестямі втупилась у Вілла. Він так спокійно тримається, але ж його мова — це подзвіння по Тарі! Щоб маєток був проданий з шерифського аукціону? А куди ж вони всі дінуться? І щоб Тара належала комусь іншому? Ні, такого й уявити годі!

Вся поглинута тим, як домогтися більших прибутків з Тари, вона майже не звертала уваги на події у зовнішньому світі. Маючи тепер Вілла й Ешлі, яких при потребі можна було послати у справах до Джонсборо чи Фейетвілла, сама вона рідко коли вибиралася за межі маєтку. І як у передвоєнні дні вона не прислухалася до батькових балачок про війну, так само й тепер пропускала повз вуха розмови про початок Реконструкції¹, що їх вели за столом після вечері Вілл з Ешлі.

Звісно ж, вона знала про пристібаїв-південців, які за для особистих вигод перекинулися до республіканського табору, і про саквояжників-янки, що після поразки Півдня насунули сюди хмарою коршаків, маючи всіх пожитків не більш як на один саквояж. Та й зіткнулася вже з певними прикрощами з боку Бюро звільненців². Чувала вона й про те, що серед негрів, які дістали тепер волю, трапляються зухвальці. В це, правда, не зовсім вірилося, бо їй ще ні разу не випало побачити зухвалого негра.

Проте чимало було такого, про що Вілл з Ешлі воліли не говорити в присутності Скарлет. Услід за знегодами війни прийшли ще тяжчі знегоди доби Реконструкції, але обидва чоловіки домовилися при Скарлет не згадувати декотрих особливо тривожних явищ. Сама ж Скарлет якщо й слухала їхні розмови, то тільки так, що в одне вухо їй влітало, а в друге вилітало.

---

¹ Реконструкція — період 1865—77 рр., коли під егідою військових властей США на Півдні здійснювано соціально-політичні реформи, пов'язані з ліквідацією рабовласницької системи. — *Тут і далі приміт. перекл.*

² Так називалася підлегла військовому міністерству США управа (1965—69 рр.) в південних штатах задля соціального влаштування звільнених з рабства негрів.

Вона чула, як Ешлі казав, що переможці Південь трактують як завойовану провінцію і що вся їхня політика спрямована на помсту. Але ці слова майже нічого їй не говорили. Політика — справа чоловіча. Скарлет чула слова Вілла про те, що Північ, мовляв, докладе всіх сил, аби Південь не звівся знову на ноги. Що ж, думала вона, чоловіки завжди знаходять, чим собі голову морочити. На неї он жоден янкі ще не посмів замахнутись, і цього разу у них теж не вийде. Треба лише працювати скільки сили та менше перейматися тим, що влада тепер у руках янкі. Найголовніше — що війна таки скінчилася.

Скарлет не враховувала одного: правила гри тим часом змінилися, і хоч би як чесно тепер ти працював, це вже не гарантувало належної винагороди. Джорджія фактично перебувала у воєнному стані. По всіх усядах стояли залоги янкі, і всім верховодило Бюро звільненців, встановлюючи приписи на свій розсуд.

Це бюро, засноване федеральним урядом задля опіки над звільненими рабами, що не знали, як дати собі раду, цілими тисячами переселяло негрів з плантацій у селища й міста. Бюро забезпечувало своїх підопічних харчуванням, поки вони байдикували й лише одним клопоталися — як дошкульніше дозолити недавнім господарям. На чолі місцевого бюро стояв Джонас Вілкерсон, колишній Джералдів управитель, а за помічника в нього був Гілтон, чоловік Кетлін Калверт. Ці двоє енергійно поширювали чутки, що південці й демократи тільки чекають нагоди загнати чорних назад у рабство і що вся надія й опора негрів — Бюро звільненців та республіканська партія.

Крім того, Вілкерсон і Гілтон навіювали неграм думку, що вони в усьому рівня білим і що невдовзі буде дозволено шлюби між білими й чорними, а плантації вчорашніх рабовласників поділено і кожен негр дістане сорок акрів землі та мула у повну свою власність. Вони розпалювали негрів брехнями про жорстокість білих до них, і в краю, який здавна славився щиросердими стосунками між неграми та їхніми власниками, почали наростати ненависть і підозрливість.

Підпорою діяльності бюро були солдати, а військові власті видали безліч суперечливих наказів, що регулювали життя переможених. Під арешт можна було потрапити

за будь-яку абищицю, ось хоч би й за неповагу до урядовця бюро. Військові розпорядження стосувалися навчання у школах, дотримання чистоти, форми гудзиків на сурдутах, продажу товарів та безлічі інших житейських дрібниць. Вілкерсон і Гілтон мали право втрутитися в будь-який захід Скарлет, могли примусити її продавати чи там міняти щось лише за тією ціною, яку вони встановлять.

На щастя, Скарлет особисто майже не стикалася з цими двома діячами: Вілл переконав її перекласти на нього всі зовнішні оборудки, а самій опікуватися лише господарством. Бувши врівноваженої вдачі, він спромігся незле залагодити не одне з таких ускладнень, не турбуючи цим Скарлет. Та Вілл при потребі міг би дати раду навіть і з саквояжниками, і з янкi. Однак тепер постала проблема, перед якою він виявився безсилий. Про новий надміру великий податок, що загрожував втратою Тари, Скарлет треба було доповісти, і то невідкладно.

Очі у неї палали вогнем, коли вона дивилась на Вілла.

— Ну ж і клятi янкi! — скрикнула вона. — Побили нас, обiдрали, а тепер ще й нацьковують цих поганців!

Вiйна скiнчилася, проголосили мир, але янкi й далi можуть грабувати її i пририкати на голод, можуть навиць вигнати з домiвки. А вона, дурна, сподiвалася, що як перебуде зимову скруту, то на весну все налагодиться. Ця приголомшлива новина, почута вiд Вiлла, була останньою краплею у чашi її терпiнь: це ж цiлий рiк надсадноi працi пiде намарне!

— Ох, Вiлле, а я гадала, що як вiйни кiнець, то й усiм нашим клопотам теж!

— Нi, мем. — Вiлл пiдвiв своє селюцьке обличчя з квадратовими щелепами й пильно глянув на неї. — Нашi клопоти лише починаються.

— I скiльки ж хочуть стягти з нас ще податку?

— Триста доларiв.

На мить її аж мову вiдiбрало. Триста доларiв! Це ж однаково, що три мiльйони.

— Що ж... — насилу промовила вона. — Що ж... доведеться десь таки добувати цi триста доларiв.

— О так, мем, — та ще з веселкою i Мiсяцем укупi.

— Але ж, Вiлле! Хiба можуть вони пустити Тару з аукцiону? Адже...

В погідному погляді його блідуватих очей проступили така гіркота й ненависть, що Скарлет навіть здивувалася.

— Гадаєте, не можуть? Ще й як можуть — і схочуть, і зможуть, і зроблять це за милу душу! Ви вже даруйте мені, міс Скарлет, але нашому краєві настав каюк. Ці саквоаяжники та пристібаї мають право голосу, а більшість нас, демократів, його позбавлено. У цьому штаті кожен демократ, в якого у шістдесят п'ятому році було записано в податкових книгах більш як дві тисячі доларів, не має виборчого права. Це означає, що випадають зі списків такі люди, як ваш тато, і містер Тарлтон, і Фонтейни, і Макре. Не можуть голосувати ті, хто воював і мав звання полковника, а в цьому штаті, міс Скарлет, полковників куди більше, ніж у будь-якому іншому штаті Півдня. Так само не можуть голосувати й ті, що були на урядовій службі за Конфедерації, — тобто випадають усі, від нотарів до суддів, а таких людей хоч греблю гати. Коротше, янкі добряче нас обкрутили з цією присягою на вірність: кожного, хто був бодай кимось до війни, позбавлено права голосу. Відшили усіх, хто хоч трохи меткіший, чи достойніший, чи заможніший.

Х-хе! Мені б дали право голосу, якби я прийняв цю їхню кляту присягу. Я й грошей ніяких у шістдесят п'ятому не мав, і вже запевно не був полковником і взагалі був ніхто. Але присягати їм я не збираюся. Навіть бачити не хочу тої нав'язливої присяги! Якби янкі по-чесному поведились, я присягнув би їм, але тепер дзуськи. Одне діло приєднати мене до Союзу, це нехай, але на якусь там ще Реконструкцію я не згоден. Не дам я їм присяги, навіть коли й на безрік мене позбавлять голосу... Але ось такі покидьки, як Гілтон, і негідники, як Джонас Вілкерсон, і білі голодранці, як Слеттері, і така нездаль, як Макінтоші, — вони всі голосуватимуть. І якраз вони й заправляють тепер усім. І коли вони схочуть накинути на вас не один, а десять податків, то й накинуть. Як і чорнюк — може вбити білого, і його за це не повісять і не... — Він знітився й урвав мову, і обом їм пригадалось, що скоїлося з самотньою білою жінкою на відлюдній фермі поблизу Лавджоя... — Ці чорнюки можуть будь-що вчинити супроти нас, а Бюро звільненців вигородить їх, і солдати захистять гвинтівками, ми ж навіть права голосу не маємо і взагалі нічого не можемо.

— Право голосу, право голосу! — скрикнула Скарлет. — Та до чого тут це право, Вілле? Ми ж про податки ведемо річ!.. Вілле, але ж усім відомо, що Тара — добра плантація. Якщо доведеться, ми зможемо закласти її, і за ці гроші заплатимо податок.

— Міс Скарлет, вас от розумом не обділено, але деколи ви таке бовкнете! Хто ж має досить грошей, аби позичити вам під вашу власність? Хто, крім зайд-саквояжників, що якраз і хочуть загребти Тару? Ні, за землю кожен тримається, в кого вона є. І ви теж не можете позбутися землі.

— Я маю діамантові сережки того янкі. Ми можемо їх продати.

— Міс Скарлет, але хто в тутешніх околицях такий грошовитий, щоб купувати сережки? У людей нема грошей на шматок м'яса, не те щоб на якісь цяцьки! Ось у вас є десятка золотом, а у більшості ваших сусідів, могу закластися, і того немає.

Вони знов замовкли, і Скарлет відчула себе так, немов б'ється головою об мур. Скільки вже за цей рік тих мурів виросло, що вона мусила товкти об них головою!

— То що ж ми робитимем, міс Скарлет?

— Не знаю, — відповіла вона тупо, наче їй до цього було байдужісінько. Нема у неї сили, щоб і цей ще мур пробивати: така втома пойняла її тіло, аж кістки занили. Навіщо тяжко гібти, і боротись, і надриватись? Коли за кожним поворотом на тебе чигає поразка, та ще й шкіриться в'їдливо?

— Не знаю, — повторила вона. — Але не кажи нічого татові. Це може його розхвилювати.

— Ні, не казатиму.

— А кому-небудь ти вже казав?

— Ні, я зразу до вас прийшов.

Справді, подумалось їй, з поганими новинами кожен найперше звертається до неї, — вона вже втомилася від цього.

— А де містер Вілкс? Може, він щось порадить?

Вілл перевів на неї погідний погляд, і вона побачила — як і того дня, коли Ешлі повернувся з війни, — що Вілл про все здогадується.

— Він у садку витісує стовбурці на огорожу. Я чув сокиру, коли припинав коня. Але ж у нього не більше грошей, як у нас.

— То й що? Хіба я не можу поговорити з ним, коли мені треба? — відказала вона різкувато, підводячись і поштовхом ноги відкидаючи ковдряну шматину.

Вілл не образився, а й далі потирав собі руки перед вогнем.

— Тільки накиньте шаль, міс Скарлет. Надворі вогкувато.

Але вона пішла, як була: по шаль довелось б підніматися нагору, а її брала нетерплячка швидше викласти перед Ешлі свої клопоти.

Хоч би застати його самого! Відколи він повернувся, вона ще ні разу не перекинулася з ним слівцем наодинці. Завжди хтось із рідні був коло нього, завжди Мелані поруч, раз у раз доторкається до його рукава, аби впевнитись, що він справді тут. Помічаючи ці жести щасливої власниці, Скарлет незмінно проймалася ревнивою неприязню, яка пригасла була за ті місяці, коли вона думала, що Ешлі, може, вже неживий. Тепер вона твердо вирішила, що побачить його на самоті. Цього разу вже ніхто не завадить їй поговорити з ним сам-на-сам.

*

Вона йшла через садок по вогкій траві під голим гіллям дерев, і ноги в неї промокли. Їй чутно було поцювання сокири, як Ешлі розколював навпіл стовбурці дерев, притягнені з болота. Нелегка це була й забарна робота — відновити огорожу, яку так безжально спалили янкі. Та й узагалі, за що не візьмись — усе нелегко дається, подумала втомлено Скарлет, і це все оприкріло їй, і осточортіло, і виснажило до краю. Якби Ешлі був її чоловіком, а не Мелані, ото приємно було б до нього підійти, схилити голову йому на груди, виплакаться і скинути на його плечі всі клопоти — нехай би сам і давав їм раду.

Вона обійшла кілька гранатових дерев, голе віття яких тріпотіло на холодному вітрі, і побачила Ешлі, що стояв, спираючись на сокиру й витираючи тильним боком долоні спітніле чоло. На ньому були старі сірі штани й одна з тих плісованих Джералдових сорочок, що їх батько у кращі часи одягав тільки в дні судових сесій чи на пікніки, закоротка для її теперішнього власника. Сурдуг свій Ешлі

почепив на сучок, бо працювати в ньому було гаряче, і коли Скарлет підходила, саме відпочивав.

Побачивши Ешлі у лахманах, як він стоїть і спирається на сокиру, вона відчула, що у грудях її здійсмається хвиля любові до нього й злості на лиху долю. Прикро було дивитись на завжди так бездоганно вичепуреного Ешлі за тяжкою роботою, в цих недоносках. Ані руки його не були пристосовані до фізичної праці, ані тіло до простацької одежі: йому годилося б мати на собі тонку білизну й добірне сукно. Бог призначив йому мешкати у великому будинку, розмовляти з приємними людьми, грати на роялі, писати прегарні й незрозумілі вірші.

Вона могла примиритися з тим, що на її власній дитині фартушок з мішковини, що її сестри у вицвілих ситцевих сукнях, могла стерпіти, що Вілл працює тяжче за негра на плантації, але щоб Ешлі до такого дійшов — це просто в голові не вкладалося. Він був занадто витончений для цього всього і занадто дорогий її серцеві. Вона радше б сама розколювала стовбурці, ніж мала дивитись, як це робить Ешлі.

— Кажуть, Ейбі Лінкольн саме з цього починав кар'єру — тесав дерево на огорожу, — озвався він, коли Скарлет підійшла ближче. — Тож можна уявити, яких висот я сягну!

Вона спохмурніла. Завжди у нього жарти знаходяться на ці їхні знегоди. Як на неї, це були страшенно серйозні речі, і часом дотепи Ешлі виводили її з рівноваги.

Скарлет без усяких манівців виклала йому Віллову новину, — сухо, у двох словах, відчуваючи полегкість уже від того, що має перед ким звіритись. Він, безперечно, знайде якийсь вихід. Коли вона скінчила, Ешлі не озвався, а тільки, побачивши, що вона тремтить від холоду, зняв з сучка свій сурдут і накинув їй на плечі.

— Ну то як, — докинула вона після паузи, — чи тобі не здається, що ми мусимо якось роздобути гроші?

— Роздобути — це ясно, але де?

— Оце ж я й питаю, — ледь роздратовано мовила Скарлет. Відчуття полегкості, що поділилася з кимось своїм клопотом, зникло. Навіть коли він не знає, як допомогти, то чом бодай словом не втішить, ну, хоча б так: «Ой, як мені тебе шкода!»

ЗМІСТ

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА	5
ЧАСТИНА П'ЯТА	378